

Japonya'da Küreselleşme, Tarım ve Kırsal (Kesimde) Sosyal Değişme ⁽¹⁾

R.A. Jussaume, Jr. ⁽²⁾
Çeviren: Yusuf ŞAHİN ⁽³⁾

Özet: Küreselleşme, tarımsal gıda üretim sistemlerindeki devam eden dönüşümü kavramsallaştırmak için artan bir şekilde kullanılıyor. Üzerinde durulan konulardan birisi, küreselleşmenin kendisini yerel düzeyde nasıl ifade ettiğinin anlaşılmasıdır. Bu yazıda, Japon tarım sektörünün ulus-aşırı şirketlerin bir bölümünün artan eyleminin bir sonucu olarak nasıl değiştirildiğini değerlendirecek, bu konunun incelenmesine bir katkıda bulunuyorum. Bu katkıyı yaparak, Japon tarım sektörünün diğer ülkelerin tarım sektörleriyle karşılaştırıldığında özgün olan tarihine ve bir *ihracatçı* ulustan daha çok, önemli gıda ithalatçısı olarak küresel tarımsal gıda ticareti sistemindeki Japonya'nın rolüne rağmen; Japon ulusal tarım üretim sistemini küreselleşiyor mu sorununa dikkatleri çekiyorum. Sunulan veriler, ulus-aşırı firmaların Japon tarımsal mal üretimindeki varlıklarını genişletiyor olduklarını göstermektedir. Bunlar ulus-aşırı firmalar oldukları için, bu sürecin bir sonucu olarak kendi 'iç' piyasasında Japon tarımını yabancı (ülkelerin) tarım sektörleriyle yarışa zorlamaktadır; bu sürecin, yerel koşullara bir uyumu yansıtan bir biçimde olsa da, Japon tarımının küreselleştiriliyor olduğunu gösterdiği ileri sürülebilir.

-
- (1) R. A. Jussaume, Jr., "Globalization, agriculture, and rural social change in Japan" *Environment and Planning* 30(3) 401-414.
 - (2) Yazar, Washington Devlet Üniversitesi, Kırsal Sosyoloji Bölümü'nde çalışmaktadır.
 - (3) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Araştırma Görevlisi.

Giriş

Üretim zincirlerinin artan oranda karmaşıklaşmasıyla birlikte (Gereffi ve Korzeniewicz, 1994), ulusların ve kültürlerin sosyal, ekonomik ve siyasal yönden birbirine bağımlılığı artmaktadır. Yabancı yatırımlar ve ticaretteki büyüme ulus-aşırı (Dicken, 1992; Sweezy ve Magdoff, 1992), özellikle de oligopolcü gücünü kullanan şirketler (Wier, 1991) tarafından yürütülmektedir. Bu gelişmeler tarım sektöründe 1870'lerdeki 'birinci gıda rejimi' (first food regime) ile ortaya çıkmıştır (Friedmann ve McMichael, 1989). Bundan sonra, tarım işletmelerinin faaliyetlerini daha fazla küreselleştirmeleri ile birlikte, uluslararası alanda üretilen ve pazarlanan tarım ürünlerinin sayısı artmıştır (Handy, 1993). Tarımsal üretimin düzenlenmesini sağlayan politikaların kaldırılması ve küresel ekonomik sistem içindeki devletlerin fonksiyonlarının yeniden tanımlanması, küreselleşme sürecini hızlandırmıştır (Bonanno et al, 1994a).

Tarım ürünleri sistemlerinin küreselleşmesi, sosyolojik bir çok çalışmanın en önemli konusunu oluşturmuştur (Bonanno et al, 1994b; LeHeron, 1993; McMichael, 1994). Bazı araştırmalar tarımdaki küreselleşmenin köylüsüzleşme (depeasantization), kırsalsızlaşma (deruralization) ve 'çiftlik krizi' ile olan ilişkisini açıklamaya çalışmaktadır (Araghi, 1995). Diğer bir ifadeyle, küreselleşme, dünyayı tek bir sistem olarak gören entelektüel bir yönelim üzerine dayanan bir kavram olmakla birlikte (Robertson, 1990; Sklair, 1991); belirli değerlendirmeler, küreselleşmenin, bir bütün olarak kapitalist gelişme süreci içine nasıl yerleştirildiğini ve küreselleşmenin, yerel koşullar tarafından nasıl şekillendirildiğini dikkate almalıdır (şeklinde) bir konsensüs ortaya çıkmaktadır (Marsden, 1992; Smart, 1994; Symes, 1992).

Küreselleşme, kapitalist gelişmenin bir parçasıdır. Bu, "küreselleşme" kavramının endüstriyel yapılanma içinde hem teorik hem de ampirik çalışmalarda ele alınmasının neden zor olduğunu ortaya koymaktadır" (Fagan ve LeHeron, 1994: 265). Küreselleşme, bizi kapitalizmi tanımlamak için olduğu kadar, modern kapitalizmin önceki çağlardan ya da 'birikim biçimleri'nden ayırmada yorumlayıcı bir araç olarak kullanılabilir. Bunun içindir ki, bazı araştırmacılar küreselleşmenin varlığını, 1970'lerdeki Amerikan dolarının dünya para piyasalarındaki rolünün azalması ile başladığını savunmaktadır (Amin ve Thrift, 1994; Bonanno ve Constance, 1996). Bir kısım araş-

tırmacılar ise, küreselleşmenin, kapitalizmin sürekli ayırt edici özelliği olduğuna işaret etmişlerdir (Broad, 1995; Fagan ve Leheron, 1994; Wallerstein, 1984).

Küreselleşmenin incelenmesi, insanların ve sosyal yapıların mekansal olarak genişleyen mal ve finans zincirlerine nasıl entegre edildiğinin araştırılmasıdır. “Bütün kapitalist tarih boyunca, sermayenin uluslararası hale gelmesi bu birikim sürecinde merkezi bir rol üstlenmişti” (Fagan ve LeHeron, 1994: 269); fakat bu durum ulusal sınırları aşan zincirlerin (ilişkilerin) artmasıyla daha belirgin hale gelmiştir. Bu yazıyla birlikte, bu sürecin Japon tarım sektöründe nasıl geliştiğinin anlaşılmasına bir katkıda bulunacağım. Bu katkıyı, temel gıda *ithalatçısı* bir ulusun tarım sektörünün, iç piyasadaki tarım ürünlerinin küresel ürün (mal) zincirlerinden ve ulus-aşırı şirketlerin buna bağlı olarak geliştirdikleri tepkilerden soyutlayan devlet politikalarının kaldırılması sonucunda nasıl değiştiğini göstererek yapmaya çalışacağım. Bunun için, bütün ulusal tarım ürünleri sistemlerinin küresel ürün zincirleri içine sokulduğu hipotezini ortaya atıyorum. Japonya’da tarımsal yapı yeniden organize edilmektedir. *Çünkü*, Japonya, küresel olarak ticareti yapılan gıda maddeleri ve tarım ürünlerinin en önemli *satın alıcısı*dır (Jussaume ve Kenney, 1993). Bunun içindir ki bu makalede, tarım sektörünün, üreticilerinin küresel piyasalarda ihracatçılar olarak yarışmayı ummadıkları bir ulusta ulus-aşırı şirketler tarafından nasıl yeniden yapılandırıldığını göstereceğim.

Kuramsal Arka Plan

Küreselleşmenin akademik değerlendirmeler içinde dikkate almaya geçecek kadar çeşitli kavramsallaştırmaları bulunmaktadır. Robertson (1990), “küreselleşme kavramının yalnızca *bir bütün olarak dünyanın, somut kurgulanması* ile ilgili gelişmelerin belirli bir biçimine ait olması gerektiğini” (s.10, vurgular yazara aittir) ileri sürmektedir. Bu düşünce, Sklair (1991)’in bir “küresel sistem sosyolojisi” geliştirme düşüncesiyle aynı yöndedir. Fakat, Robertson’un bu tanımlaması, ulus devletlerin sınırlarının genişlemesi ve ekonomik ve siyasal ilişkilerinin artması süreci olarak küreselleşme şeklindeki tanımlama ile zıtlık oluşturmaktadır. Bazı bilim adamları bugün küresel siyasal ekonominin (global political economy), insan faaliyetlerinin küresel düzeyde örgütlenmesinin, sosyal değişimin itici gücünü oluşturduğu yeni bir döneme girmiş olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte, böyle bir çerçeve

içerisinde yapılan araştırmada analitik problemler bulunmaktadır. (Bu sorunlardan) birisi, küresel ölçekteki insan faaliyetlerini bütünleştiren dünya üstünde meydana gelen sosyo-ekonomik süreçlerin yanlış anlaşılmasından kaçınılmasıdır (Lowe et al, 1994; Whatmore, 1994). Bir diğeri (ise), 'küreselleşme'yi 'modernleşme'den ayırmaktır.

Olds (1995), Pasifik Rim kentlerindeki kentsel gelişme projeleri çalışmalarından yola çıkarak, küreselleşmenin beş ayrı yönü olduğuna işaret etmektedir. Bunlar şöyledir: (1) Uluslararası malî sistemin yeniden yapılandırılması; (2) Mal piyasalarının küresel yatırım sistemleri ile bütünleştirilmesi; (3) Ulus-aşırı şirketler; (4) Sosyal ilişkilerin genişlemesi ve küresel ölçekte sosyal ilişki ağlarının yaratılması; (5) Uluslararası seyahat ve taraflarca ilişki ağlarının kurulması. Olds'un çalışmaları, bu projelere katılan bireylerin evrenlerinin nasıl küçük olduğunu göstermiş ve fikirlerin ve parasal yardımların hızla ulus-aşırılaşmasını ortaya çıkarmıştır. Bunun içindir ki Olds, insan gruplarının ayırt edilebilir/öznel davranışlarının bir sonucu olarak, küresel bütünleşmenin nasıl gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır.

Amin ve Thrift (1994), küreselleşmenin yedi tane özelliğini ortaya koymaktadır. Bu özellikler şunlardır: (1) Uluslararası maliyenin merkezileştirilmesi; (2) üretim faktörü olarak "bilgi yapıları"nın artan önemi; (3) teknolojinin uluslararası hale gelmesi; (4) küresel oligopollerin oluşması; (5) ulus-aşırı ekonomik diplomasinin ve devlet gücünün küreselleşmesi; (6) küresel kültür akışlarının/geçişlerinin genişlemesi; ve (7) yeni küresel coğrafyaların doğuşu. Amin ve Thrift'in temel problemi, küreselleşmenin maddî ve kültürel nedenlerini anlamak, mekan üzerindeki politikalara bağlı olarak nasıl büyüdüğüne işaret etmek (ve), yerel özgün eylemleri ve tepkileri ayırt etmektir. Onların çalışması, 'küresel ekonomik yeniden yapılanma' ve ekonomik faaliyetlerin küresel ölçekte bütünleşmesinin itici gücü üzerinde yoğunlaşan küreselleşme tanımlamaları ile karşıtlık oluşturmaktadır (Bonacich et al, 1994).

Küreselleşmeyi nasıl tanımlayacağımız üzerine ortaya çıkan bu sorunlar ortaya çıkmaktadır; çünkü küreselleşme, basitçe belirli bir fenomene (olguya) indirgenemeyecek kapitalizmin içerisindeki bir eğilim(anlamına gelmekte)dir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, küresel olan ile olmayan eylem ve eylemciler arasında bir ayırım yapmayı güçleştirmektedir. Bazı bilim adamları küreselleşmeyi, küresel sosyal yeniden yapılanma ile eşit tutmayla yetinir-

ken; bazı bilim adamları da, bu yaklaşımın aksine, küreselleşmeyi diğer sosyal gelişmelerden ayırmak istemektedir. Çünkü bu bilim adamları, belirli bir yerde yaşayan insanların küreselleşmeye nasıl tepki verdiklerini anlamak istemektedirler.

Tanımlamalardaki farklılıklara rağmen bir çok araştırma küreselleşmenin 'küresel ürün zincirleri' üzerine kurulduğunu kabul etmektedirler (Bonacich et al, 1994; Gereffi ve Korzeniewicz, 1994). Anılan türdeki gelişmelerin yakın zamandaki genişlemesi küresel malî sistemin güçlenmesiyle desteklenmiştir (Amin ve Thrift, 1994; Cox, 1994). Bu ürün zincirleri, 'ulus-aşırı kapitalist sınıf' tarafından yönetilen 'ulus-aşırı şirketler' tarafından oluşturulmakta ve 'tüketimcilik kültürünün-ideolojisinin' sürdürülmesi üzerine dayanmaktadır (Sklair, 1991). Küreselleşme, gelişmiş kültürler arası duyarlılık ya da küresel devlet yapıları inşa etmek için siyasal istekler için doğuştan sahip olunan bir insanoğlu isteğinin bir sonucu değildir. Küreselleşme, sermaye birikimi için hiç bitmeyen bir istek tarafından zorlanmaktadır.

Bu gerçek, firmaların küreselleşmenin birincil destekleyicilerinden birisi olduğunu kabul etmede açığa çıkmaktadır. (a) Değerlendirme eleştirel olsa da (Friedland, 1994) olmasa da (Dicken, 1992); (b) küreselleşme belirgin bir şekilde tanımlansa da (Amin ve Thrift, 1994; Olds, 1995) tanımlanmasa da (Cox, 1994; Leach ve Winson, 1995); ya da firmalar, çokuluslu girişimler (Carnoy, 1993; Scaperlanda, 1994), ulus-aşırı şirketler (Bonanno et al, 1994a; Dicken, 1992; Friedland, 1994; Olds, 1995; Sklair, 1991) küresel oligopoller (Amin ve Thrift, 1994) çokuluslu şirketler (Lowe et al, 1994) ya da uluslararası sermaye (Leach ve Winson, 1995) olarak anlaşılrsa da; bilim adamları, bir çok ulusal ölçekte faaliyette bulunan firmaların, küreselleşmenin en önemli itici gücü oldukları konusunda hemfikirdirler.

Küreselleşme, büyük siyasal tasarım tarafından değil, ulus-aşırı şirketler tarafından yönetilen küresel ürün zincirlerinin oluşturmasıyla geliştiriliyor. (4)

(4) 'Ulus-aşırı şirket', bu tür firmalara işaret etmek için çok sıklıkla kullanılan terim olduğu için, bu terimi seçeceğim. Bu çalışmada, ulus-aşırı şirket terimini bir çok ulusal ölçekte faaliyette bulunan bütün firmalar için kullanıyorum ve bu sefer 'çok-uluslu' ve 'ulus-aşırı' işletmeler arasında bir ayrılaşmaya gitme gereksinimi (Bonanno, 1991) üzerinde bir tartışma geliştirmeyi istemedim.

Küreselleşmenin Japon tarım sektörünü nasıl etkileyebileceğini anlamak için, ulus-aşırı şirketlerin, Japon tarım sektöründe etkili olup-olmadığını inceleyerek başlamak gerekmektedir. Bunun içindir ki bu makaleye, Japon tarım sektörünün küreselleşip-küreselleşmediği üzerine bir ilk incelemeyi sunuyorum. Küreselleşmenin, küresel, ulusal ve yerel aktörlerin bütünleştirilmesini içeren karmaşık bir süreç olduğu kabul edilmekle birlikte; ben bu çalışmadaki analizimi küreselleşmenin birincil teşvik edicilerinin eylemleri -ulus-aşırı şirketler- ile sınırlandırıyorum. Diğer bir ifadeyle, ulus-aşırı şirketlerin, Japon tarımsal gıda üretim sistemlerindeki dönüşümde yer alıp-almadığı ya da yerel hane halkı üretim birimlerinin belirli bir ağırlığı olan ulusal tarımsal gıda ürün sistemi içinde kendisini yeniden üretiyor olup-olmadığı sorularına dikkat çekilmektedir.

Bu analiz, küreselleşmenin, insan sosyal sistemlerinin homojenleşmesine neden olmadığı; küreselleşme ve kültürel farklılaşmanın doğrudan karşıt süreçler olmadığı (Pieterse, 1994) ve küreselleşmenin etkilerinin, yer ve zaman üstünde sürekli devam etmediği (Okada, 1993) varsayımı üzerine inşa edilmektedir. Ulus-aşırı şirketler, yerel koşulları kabul etmede ve işletme faaliyetlerinin küreselleşmesini güçlendirmek için kültürel farklılıkları kullanmada oldukça kabiliyetli olduklarını göstermişlerdir. Örneğin, ortak girişimler ve şube açma anlaşmaları, sermaye ihtiyacını düşürmek ve yerel işgücüne ulaşmak (Lawson, 1992) ve hem yurtiçinde hem yurtdışında kültürel olarak belirli 'uygun' tüketici piyasalarına ürünlerin uyum sağlaması için olabileceği gibi, küresel faaliyetleri, yerel siyasal ve sosyal sistemlerle bütünleştirmede kullanılabilecektir.

Benim amacım, Japon tarım sektörünün kendine özgü birçok özellikler göstermesine rağmen; (Japon tarım sektöründe) küreselleşmenin, ulus-aşırı şirketlerin artan oranda (bu sektörde) yer almasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını göstermektir. Ben, bu süreç sonucunda Japon tarımının, tarımsal ürünler için küresel pazarlama sistemi içine itileceğini iddia ediyorum. Bu süreç, Japon devletinin, Japon kırsal alanlarının küresel siyasal-ekonomik güçlerden yalıtılması (McMichael ve Kim, 1994) şeklindeki tarımsal politikalar demetini kaldırmasının sonucu oluyor. Sonuç olarak, Japonya'daki tarım üretimi, ulus-aşırı tarımsal gıda sistemleri ile bağlantılı hale geliyor. Bu bağlantı, malların denizaşırı taşınmaları gerçeğinden kaynaklanmıyor. Çünkü yerel kırsal üretim sistemlerinin gelecekteki yaşayabilirliği, denizaşırı üretim sistemlerine karşı rekabet etme kabiliyetlerine bağlı olarak oluşturuluyor.

Japonya'da Tarımın Yapısının Değişmesi

Bu yüzyıl boyunca küresel tarım ürünleri sistemlerindeki gelişmelerde etkin rol oynayan United Brands, Castle ve Cook, Inc. ve Cargill, Inc. gibi uluslararası tarımla uğraşan firmalar (Burbach ve Flynn, 1980; Hamilton, 1972; Morgan, 1980; Vogeler, 1981) Japonya'da ciddi bir varlık gösterememişlerdir. Ayrıca, Japon merkezli çokuluslu ticaret eden firmalar, bu yüzyıl boyunca Japonya'ya buğday ithalinin yönetilmesinde önemli bir rol oynamış olsa da (Goldberg ve McGinity, 1979; Morikawa, 1992), tarihsel olarak Japonya'nın kırsal kesiminde önemli bir varlık gösterememiştir. En geniş şekliyle düşündüğümüzde bunun nedeni, ulusal gelişme programında tarım ürünlerinin ihracına önem verilmemiş olmasıdır. (Bu dönem boyunca) tarım sektörünün rolü, iç piyasa için mümkün olduğu kadar gıda maddesi üretilmesi, kırsal işgücünü emmesi ve yurtdışı endüstriyel büyüme için sermaye sağlaması olarak anlaşılmıştır. Bunun içindir ki İkinci Dünya Savaşı'na kadar tarım sektöründeki gelişmeler *işgücünü azaltan* değil de, *işgücü-yoğun* tarımsal teknolojilerin yaygınlaştırılmasına dayanmaktadır (Hayami ve Ruttan, 1971).

Savaştan hemen sonra tarım sektöründeki gelişmeler, gıda üretiminin ve istihdamın en yüksek düzeye çıkarılması ve kırsal kesimin demokratikleştirilmesi olmuştur (Egaiysu, 1982; Yosnika, 1992). Bu gelişmeler, tarım sektöründeki hane halklarının ekonomik yaşayabilirliğini desteklemek için tarımsal kooperatiflerin güçlendirilmesini içeren tarım reformu üzerine inşa edilmiştir (Dore, 1959). Kooperatifler, girdileri satın almada ve ürünleri satmada çiftçiler için birincil pazarlama aracı oldu (Jussaume, 1991). Bu gelişme, çiftçilerin özel firmalarla doğrudan iletişim kurmasını engelledi. Ayrıca, özel bankaların toprak mülkiyeti elde etmeleri yasaklandı ve tarımın finansmanı hükümet tarafından sağlanmaya başlandı (Kato, 1969). Japon tarım sektörü, devlet tarafından korundu. (Pirinç hariç) tahıl üretimi bunun dışında tutuldu. Japon hükümeti çok sıkı bir şekilde çiftçilerin tarım üretiminin dışında kalmasını ve tahıl ithalatının bizzat devlet tarafından kontrol edilmesini sağladı.

Bununla birlikte, çok geniş düşünüldüğünde, tarımsal ürünlerin ithal edilmesinin serbest bırakılması için 1960'ların başları ve 1970'lerdeki ABD'nin siyasi baskısından ve bazı Japon iş (çevresi) menfaatlerinden (5) dolayı Japon

tarım sektöründeki devlet koruması azaltıldı. Bu durum, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başındaki "Miktar Yönünden İthalat Sınırlandırılması"nın gözden geçirilmesiyle birlikte dana eti, narenciye, süt ürünleri ve meyve sularını içeren tarımsal gıda ürünlerinin geniş bir bölümü üzerinde devlet korumasına son verildi (MAFF, 1989). Bu kararlar birlikte özel sermayenin Japon tarım sektöründeki etkisi artmaya başladı. Değişik iklim şartlarına, küçük ölçekli tarımın uzun bir geçmişi, güçlü bir tarımsal kooperatif örgütlenmesine ve korumacı bir ticaret politikası geleneğine rağmen; ulus-aşırı şirketler, tarımsal mal üretiminde kâr etme imkanlarını araştırmaya başladılar.

Japon tarım sektöründeki ortaklık ilişkisinin en gelişmiş örneği piliç endüstrisidir. Hefferman (1984) ve Kim ve Curry (1993)'ün bulguları ile benzerlik gösteren çalışmalarında Nagasaka (1991; 1993), Japonya'daki piliç üretim sistemlerinin kuruluşu ve gelişimini ortaya koymuştur. Bu gelişmenin itici gücü, tonbalığı üretimi de yapan, küresel tarımsal gıda piyasalarının bir çoğunda önemli bir yeri olan 'Sogo Shosha' (General Trading Company) olmuştur (Bonanno ve Constance, 1996). "[Daha önceleri] ithalat yapmanın avantajlarından yararlanan ticaret yapan firmaları, kârlarının boyutunu artırmak için üretim ve işlemeden dağıtım sürecine kadar, piliç girişimlerinin içinde yer almaya başladılar" (Nagasaka, 1991: 50). Bu firmalar, göreceli olarak toprak fiyatlarının düşük olduğu ve 'yarı zamanlı (part-time)' çalışan kadın işgücünün görece zenginlik içinde olduğu yerlerde tarımsal makineleşmenin ilk dalgalarıyla birlikte zayıflatılmış 'hassas tarımsal temeller' tarafından belirlenen kırsal alanlara yöneldiler. Piliç üretimi başladığında her ne kadar on bir tane firma faaliyette idiyse de; daha sonraki birleşmeler Mitsui ve Co., Ltd., Mitsubishi Corp., C Itoh Corp. ve Marubeni Corp. şirketlerini hakim işletmeler haline getirdi. Bu firmalar, Malezya'da, Meksika'da, Brezilya'da ve Tayland'da da [piliç] benzeri kümes hayvanları işletmeleri açtılar (Constance ve Hefferman, 1991).

(5) Bu iş çevreleri, gıda işleyen endüstrilere ek olarak, menfaatini işgücü için gıda maliyetlerinin düşürülmesinde gören geniş, endüstriyel, ihracat-yönelimli firmaları içermektedir.

Tarımsal üretimde bulunan işletmeler arasında, Japon piliç endüstrisinin yeri ayrıdır. Aynı yöndeki gelişmelerin güçlü göstergelerini sığır (McMichael ve Kim, 1994) ve domuz eti ürünleri ortaya koymaktadır. Özetle, firmalar, yavru üretimi düzeyinde değil de tüketim(e dönük üretim) düzeyinde aktiftir. Bununla birlikte, et üretiminde ABD’de yaşanan oligopol şeklinde kontrol (Gouveia, 1994; Marion ve Kim, 1992), bugünün Japonya’sında bir sorun değildir (Niiyama, 1992). Bu alanda bir oligopol durumunun gelişip-gelişmeyeceğini ve (eğer oligopol durumu ortaya çıkarsa) Japon olmayan firmaların yer alıp-almayacağını tahmin etmek zordur. İlginç bir biçimde, şubeler açarak ya da iş ortaklıkları kurarak Doğu Asya ülkelerinde ve Japonya’da gıda maddeleri üretiminde yatay olarak bütünleşen süper-market zincirleri, sığır üretiminde bir varlık gösterebilmek için gayret göstermektedir. Bu, süpermarketlerin raflarında sürekli olarak sığır etini bulundurabilmeyi garanti altına alma stratejisinin bir parçasıdır.

Etin yenilmeye hazır hale getirilmesi ortak yönetimi mümkün kılan bir tarımsal üretim biçimidir. Bu bir yıllık üretim sürecini kapsayan, kapalı alanlarda olan ve çok geniş hacimdeki girdilerle üretim yapılan bir üretim biçimidir. Bu şartlar et üretime olan yatırımları cazip hale getirmektedir. Bu, özellikle, diğer gıda üretimi zincirlerinde varlık gösterebilmiş firmalar için daha fazla geçerlidir. Bununla birlikte, Japonya’daki pirinç, meyve ve sebze üretiminde sermaye girişinin sağlanmasının önünde bir çok ‘engeller’in varlığı da bir gerçektir (Mann ve Dickinson, 1978). Çünkü bu tür ürünlerin üretildiği toprakların fiyatı yüksektir ve tarımsal kooperatifler, çiftliklerdeki hane halklarına kredi ve pazarlama hizmetleri sunmakta etkili olmaya devam etmektedir. Bu anlamda, Japon tarım sektörünün, hane halkı (aile) çiftlikleri şeklindeki ağırlıklı üretim biçimi varlığını sürdürmektedir (Tabata, 1993). Bununla birlikte, özellikle gıdaların işlenmesinde kullanılan maddeler için ulus-aşırı şirketler tarafından şube açma yönteminin kullanımı artmaya başlamıştır. Hatta, şube açılması, bazı Japon endüstri dallarında yalnızca alışlagelen bir uygulama değil, endüstriyel şube açma zincirleri sıklıkla tek tek hane halklarına ulaş(manın bir aracı olarak da algılanmaktadır). Örneğin, Toyota kentini çevreleyen bölgedeki çiftçi aileler, tarım ürünlerinin yanı sıra çoğunlukla otomobil parçaları da üretmektedirler (Takeya, 1987).

Sebze üretim şubelerinin Japonya’daki en çok bilinen örneği domateslerin

işlenmesidir. Domates işleme piyasası 1960'larda ve 1970'lerde artmaya başlamıştır. Bu artışın nedeni, tüketicilerin artan oranda işlenmiş ve yemek yapmaya hazır ürünlere olan taleplerinin artması olmuştur (Takemoto, 1992). 1965 yılında Japonya'da 1900 hektar alanda, işlenen [doğrudan tüketilmeyen] domates yetiştiriciliği yapıyordu. Bu alanlar, 1980 yılında en yüksek noktası olan 5300 hektar oluncaya kadar genişletildi (Shiraishi, 1987). Bununla birlikte, 1990 yılına gelindiğinde, yalnızca 1046 hektar alanda işlenen domates üretimi yapıyordu (Takemoto, 1990). Bu düşüş, çiftçi nüfusun yaşlanmasına ve tarımı bir meslek olarak kabul eden genç nüfusun olmamasına neden olmuştur (Takemoto, 1992). Ayrıca, konsantre domatesler ithalatının serbest bırakılmasının, deniz aşırı üreticilerden daha düşük maliyetle girdilerin alınması, Japon gıda işleyicileri için bu gelişmeyi çekici hale getirdiği iddia edilmiştir (Shiraishi, 1987; Takemoto, 1992).

Domatesin işlenmesi için yurtiçinde şube açılmasındaki artış ve azalış, Japon gıda sistemindeki ulus-aşırı şirketlerin artan yatırımlarının çarpıcı bir göstergesini ve domates gibi ürünlerin tamamen aynı firmalar tarafından yönetildiği deniz aşırı sistemlerle rekabet içindeki yerel üretim sistemlerinin itmesiyle elde edilen etkiyi ortaya koymaktadır. Domates konsantresinin serbestleştirilmesi 1972'de uygulamaya konsa da; Japonya'daki domates işleme şubelerinin alanlarının sayısı 1980'e kadar artmıştır. Artan kar oranları ve Japon Yeninin güçlenmesiyle güçlendirilen ve daha ucuz hammaddenin ve yabancı ülkelere pazarlamanın güvence altına alınması şeklinde imkanlar tarafından çekici hale getirilen Japon gıda işleme ve ticareti yapan işletmelerin denizaşırı ülkelere yatırım yapmaya başlaması 1980'li yıllardır (Jussaume ve Kenney, 1993; Saitoh, 1991; 1992). Örneğin, Kagome şirketi -Japonya'nın en büyük domates ürünleri üreticisidir-, 1967 yılında Tayvan'da kurmuş olduğu şirketin bir uzantısı olarak, 1987'de Türkiye'de, 1990'da ABD'de denizaşırı dağıtım şirketleri kurmuştur (Toyo Keizai, 1992).

Japon tarım ürünleri ithalatının serbestleşmesi, geçen 25-30 yıl boyunca sürmüştür. Bundan dolayıdır ki, Japon şirketleri şimdilerde yabancı üreticilerle rekabet etmek zorundadırlar. Bu süreçteki araçlar, -daha çok 'Japonlar'ın sahip olduğu- ulus-aşırı şirketlerdir. Bu şirketler, üretim maliyeti farklılıklarının avantajlarından yararlanabilmek için bilgiye ve sermayeye ulaşma imkanına sahiptir. Bu şirketlerin çoğu, Japonya'daki tarımsal mal üretiminin

yeniden organize edilmesine ilgi göstermektedir. Örneğin, bugünlerde, kırsal kesime danışmanlık hizmeti yapmak ve yeni tarımsal yatırımların kurulmasına yardımcı olmak için özel şirketler tarafından üç konsorsiyum kurulmuştur. Bunlar; (1) başkanlığını Mitsui ve Co.'nun yaptığı 10 şirketten oluşan bir konsorsiyum olan "Farm 21"; (2) Daiwa House Industry Co., Ltd., Yanmar Diesel Engine Co., Ltd., Asahi Glass Co. ve Tamon Sake Brewing Co.'nun da içinde bulunduğu, yirmi üç tane şirketten oluşan "Human Communications Club"; (3) C Itoh, Japon Airlines, FamilyMart Co., Dai-ichi Kangyo Bank ve Nippon Fire ve Marine Insurance Co.'nun da içinde bulunduğu, on dokuz şirketten oluşan bir yatırım ortaklığı olan "Farm Inn"dir (*Nikkei Weekly* 1993).

Japon tarım sektörünün yapısının, çiftçi aileler üzerine kurulduğu görülmektedir. Tarımsal sayım verilerine göre, 1990 yılındaki bütün tarım işletmelerinin %99,7'si aile şirketleriydi (Goto ve Imamura, 1994). Japon çiftçi hane halkları ve köylerde oturanlar, uzun bir tarihin sahipleridir ve -hükümetin politikalarındaki değişmelere ve gıda endüstrisinin artan etkisine rağmen kendi varlıklarını sürdürebilmek için çalışmada büyük bir çaba göstermişlerdir (Isobe, 1992; Moore, 1990). Bununla birlikte, Japon çiftçi hane halklarının devam eden varlığı, bu(insa)ların, zorunlu olarak, küresel tarım ürünleri sistemleri ile bütünleşemediği ya da kendi işletme bağımsızlığını sürdüreceği anlamına gelmemektedir.

Japon Tipi Ortak Tarım

Japon tarımında yoğun bir ulus-aşırı sermaye hareketi gerçekleşmemektedir. Bununla birlikte, veriler, ulus-aşırı şirketlerin (Japonya'da) tarımı yatırım yapmak için uygun bir alan olarak görmeye başladığını ortaya koymaktadır. Aşağıdaki örnek, bu anlamda iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bu örnek, küreselleşme ile ilgili, ancak onunla sınırlı olmayan, eğilimlerin gelişmesinin yanında, Japon tarımının özgün yönlerinin bir göstergesini ortaya koymaktadır.

'A' Farm Corporation, Japon Tarım Orman ve Denizcilik Bakanlığının desteklediği türde, ortaklaşa kurulmuş 'tarım şirketi'dir. Şirket, kırsal (kesimde yaşayan) topluluktan yirmi hane halkının mülkiyetindedir. Bu aileler, topraklarını (şirkete) kendi yatırımları olarak bırakmışlar ve bu topraklarda taze mal piyasası için kırmızı domates üretilmektedir. Bu mülkiyet yapısı gerekli-

dir; çünkü, ancak çiftçi hane halklarına yasal olarak tarımsal toprağa sahip olma ve 'tarım şirketi' kurma izni verilmektedir. Bununla birlikte, bu çiftçi hane halkları şirkete ne işgücü, ne sermaye, ne de uzman yönetici yönünden bir katkıda bulunmamaktadır. Bütün bunlar, yönetim merkezleri 'A' Farm Coporation olarak aynı binada yer alan anonim şirket 'B' Farms tarafından sağlanmaktadır. 'B' Farms'ın bir kısmı (%50 hissesi), Japon elektronik endüstri sektöründe fabrika makineleri üretiminde uzmanlaşan ve küresel düzeyde faaliyette bulunan herkesin bildiği bir şirketin bir üyesine aittir (6).

'A' Farm Corporation ve 'B' Farms birlikte 5 hektar alanda kırmızı domates üretim serasını işletmektedirler. Bu taze kırmızı domateslerin tek piyasası, Tokyo Metropolitan bölgesinde yaklaşık olarak 160 tane şubeyi işleten tek bir süper-market zinciridir. Bu ağlar vasıtasıyla satılan tüm kırmızı domateslerin yaklaşık yarısı bu seradan gelmektedir. 'B' Farms'dan alınan verilere dayalı olarak, yıllık üretimin 500 ile 550 ton arasında olduğu tahmin edilmiştir.

Bu sürecin en ilginç yanı, çiftçi hane halklarına tarım topraklarını elde etmek için sınırlama getiren ulusal kanunlara 'uyum sağlayan' 'B' Farms'ın (göstermiş olduğu) cesarettir. Bu strateji, tarım alanlarına girme imkanı elde etmek için değil, aynı zamanda, sürecin fayda sağlayamaz hale geldiğinde elden çıkarılması durumunda bu tarım alanlarını elden çıkarmak için faydalı bir yöntem olmuştur. Bu örnek, düşük ücretli kadın işgücüne dayanması bakımından da öğreticidir. İki firmada çalışan yaklaşık 170 kişi vardır. Bunların 160'ı 'part-time (yarı zamanlı)' olarak sınıflandırılan kadınlardan oluşmaktadır. Bu, (anılan kadın işgücünün) bir yıllık dönem için, yani full-time (tam zamanlı) istihdam edilmediklerini ve (dolayısıyla) tam zamanlı olarak çalışanların avantajlarından yararlanamadıkları anlamına gelmektedir.

Bu işletmenin başka bir yönü de, bütün taze ürünlerin doğrudan tek bir satıcı tarafından satılmasıdır. Yetmişlerin sonunda ve seksenlerin başında süper-marketler, kendi raflarında, satış için yetiştirilmiş taze ürüne sahip olmak için yurt içi üreticilerle şube olma sözleşmesi yapmak için uğraştılar. Fakat bu çabalar, stratejinin etkin olmadığını ortaya çıkarmıştır. Japon çiftliklerinin

(6) Bu şirketin 'keiretsu' olduğunu, yazının ilerleyen bölümünde öğreniyoruz (ç.n.).

küçük ölçekli olmasından dolayı, süper-marketlerin oldukça fazla miktarda belli kalitede ve büyüklükte, istedikleri kadar taze sebze ya da meyve satın almaları zor olmuştur (Jussaume et al, 1991). Küçük ölçekli firmaların büyük bir kısmı, taze sebze üretiminin şubeler yoluyla satılmasının etkin bir şekilde olması için yapısal bir engel olarak işlev görmüştür. Kırmızı domates süreci örnek olayı, Japon süper-market zincirlerinin geleneksel piyasa sistemini devre dışı bırakması -ki bu süper-marketler taze ürünlerinin %80'den fazla bir kısmı için bu geleneksel piyasa sistemine bağımlıdır (Toda, 1992)- ve şubeler açması ya da istedikleri miktarda ve kalitedeki malı sağlayabilen üretici süreçlere sahip ortak yatırımların kurulması (özelliklerine) sahip (bir) ilgiyi ortaya çıkarmaktadır. Bu süper-marketler, aynı şekilde, Güney Kore ve Çin'de de benzer şekilde şubeler açma sözleşmeleri yapmaktadırlar. Bunun içindir ki, bu örnek olaydaki kırmızı domateslerin tek bir 'ulusal platform'da üretilmesine ve satılmasına rağmen; 'A' Farm Corporation'ın sahiplerinin ve onların süper-market müşterilerinin küresel işletme stratejisinin bir parçası olarak bu faaliyet içine yukarıda anılan şubelerin katılımını sağlıyor olmaları, akla uygundur.

Tartışma

Piliçler, domatesin işlenmesi ve taze kırmızı domatesler şeklindeki örnekler, Japon tarımının yalnızca yerel dinamiklere ya da gıda ithalatının serbestleştirilmesi için ABD'nin baskılarına bir tepki içinde değil, aynı zamanda, ulus-aşırı şirketlerin inisiyatiflerinden dolayı da geliştiğini göstermektedir. Süper-market zincirlerinin aktif rolü ve topraklara ve işgücüne ulaşmak için yenilikçi stratejiler gibi, Japonya'da ortaya çıkan yöntemin özgün yanları bulunmaktadır. Böyle olsa da ulus-aşırı firmalar, tarım mal(lar)ı üretimine yatırım yapıyor.

Yukarıdaki örneklerdeki firmalar, yönetim merkezi Japonya'da olan ve Japonlar tarafından yönetilen 'Japon' firmalarıdır. Bunun içindir bu örnekler, yurtiçi sermayenin genişlemesinin ve yeniden yapılanmasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, küreselleşmenin yalnızca 'yabancı' firmaların devreye girmesi ile mümkün olabildiğinin varsayılması doğru değildir. Küreselleşmenin belirlenmesinde firmaların sahipleri önemli bir sorun değildir. Yukarıdaki örneklerin, küreselleşmenin örnekleri olduğunu id-

dia ediyorum. Çünkü (bu süreçte) yer alan firmalar, ulus-aşırıdır ve yaptıkları faaliyetler çoğu kere küresel iş stratejileri ile bağlantılıdır ve en sonunda yerel tarım, yerel piyasalara girmek için 'diğer' tarım ürünleriyle rekabet etmeye zorlanmaktadır.

Domatesler örneği fikir vericidir. Japonya'daki işlenmiş domates ürünlerinin ilk üreticileri ve bunun için domatesleri işlemenin en önemli bağlantılarına sahip olanlar, Kagome Corporation'dır. Kagome, işe başladığı 1898 yılından bu yana, ithal edilmiş ürünleri kendi gıda ürünlerinin işlenmesinde kullanmıştır. Fakat bu ortaklığın yatırımları, işletmeleri ve Japonya'da gerçekleşen satışları, öncelikle ulusal sermaye biçiminde olmuştur. Bu durum savaş sonrası dönemde değişmeye başlamıştır. İlk önemli adım, domateslerin işlenmesi öncesi ve satın alınması için 1967 yılında Tayvan'da bir devlet yardımının yaratılması olmuştur. Bu durum, 1970'lerin ortalarında San Francisco'da bir ABD şubesinin kurulması ve daha sonra, İsviçre, İtalya, Türkiye, Şili, Hollanda ve Güney Kore'deki ortak yatırımların gerçekleştirilmesiyle birlikte 1980'lerdeki küresel düzeyde genişleme ile devam etmiştir. Bu genişleme, aynı zamanda, bio-teknolojik araştırma ve yeni ürün geliştirmeyi içeren küresel iş stratejilerinin durmadan genişleyen büyüklüğünü yansıtmaktadır. Kagome'nin halen Japonya içindeki perakende satışları genişletilmeye çalışılsa da, firma, küresel perspektiften yönetilmeye devam edilmektedir.

'B' Farms örnek olayını değerlendirmek daha zordur. Ana şirket, çok iyi bilinen Japon elektroniği *keiretsu* (birleşik firma ağı) ulus-aşırı elektrik makine üreticisidir. Araştırmam boyunca, kırmızı domates üretimine yapılan yatırımların ihracat için serayla bağlantılı makine teknolojilerin geliştirilmesi stratejisiyle ilişkilendirilmiş olup-olmadığını ya da bu yatırımların çeşitli Doğu-Asya ülkelerinde seçilmiş (belli) taze sebze ürünlerini şubeler oluşturarak (satmaya) başlayan Japon süper-market zincirleriyle birlikte çalışmak için olup-olmadığını belirleyemedim. En azından, yatırımların, kendisini küresel ürün zincirlerinin yaratılmasında başarılı olan şirketlerin bütünleşmiş bir grubuna ait bir firma tarafından yapılmaya devam edildiği söylenebilir.

Aile çiftlikleri hane halklarının, Japon tarımının bir özelliği olmaya devam etmesine rağmen; özel firmalar, bazı maddelerin üretiminin organizasyonunda aktif rol almaya başlıyor. Bu firmaların çoğu ulus-aşırıdır ve uluslararası faaliyetlerini genişletmektedir. Japon gıda endüstrisi, yabancı yatırım-

lara açılan son sektör olmasına rağmen, geçen on beş yıl boyunca küresel piyasalarda oldukça aktif olmuştur (Saitoh, 1991; 1992). Yeni bir çalışmaya göre, 281 gıda firmasından 185'inin deniz-aşırı yatırımlara sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bunların %42'si uluslararası faaliyetlerine ilk defa 1990 sonrasında, %40 ise 1980 sonrasında başlamış bulunmaktadır (Food Industry Center, 1995). Benim analizimin de göstermiş olduğu gibi, bu firmaların bazıları, Japonya'daki tarımsal mal üretiminin yeniden organize edilmesi üzerinde etki yapma devam etmektedir.

Bu, Japon kırsal kesimi için ne anlama gelmektedir? İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bu ülkedeki tarımsal gelişme, öncelikle, işgücünün yerine geçmeyen ürün artırıcı gelişmeler tarafından belirlenmiştir (Hayami ve Ruttan, 1971). Savaş sonrası, işgücü yerine geçen tarımsal mekanizasyonun başlaması hızla yayılmıştır (Maeda, 1985; Tsuchiya, 1969). Bu gelişme, daha yüksek girdi maliyetlerine, işgücü ihtiyacının düşmesine katkıda bulunmuş ve tarımsal üretimin yerel ekonomiler ile çiftçi hane halklarını destekleme kabiliyetindeki düşüşe neden olmuştur. Bununla birlikte, tarım topraklarının genişliğinin küçük olması, tarım-dışı iş olanaklarına yakınlık, hükümetin fiyat destek politikaları ve kültürel olarak toprak sahipliğinin sürdürülmesi yönündeki önyargılar nedeniyle, toprağın daha geniş üretim birimleri ile oldukça yetersiz yeniden birleştirilmesiyle birlikte, tam gün çalışılan çiftçilikten, yarı zamanlı çalışılan çiftçiliğe doğru bir kayış olmuştur (Jussaume, 1991).

Yarı zamanlı çiftçilik Japon çiftçi hane halklarını, tarımsal üretim sistemlerinin rasyonel hale getirilmesini kabul etmesini ve bir ölçüde karşı koymasını mümkün kılmıştır (Prindle, 1985). Bununla birlikte, küreselleşmenin etkisiyle bu stratejinin geçerliliği etkisini yitiriyor. Japon hükümetinin Gümrük Tarifeleri ve Ticareti Genel Anlaşmasını (GATT) kabul etmesine ve özellikle pirinç ithalat yasağının kaldırılmasına, tarımın daha geniş üretim birimleri ile yeniden organize edilmesi için -ki Japon tarımını daha 'yarışmacı' yapacağı umulmaktadır-, ulusal politika baskısı eşlik ediyor (McMichael, 1993). Çünkü, aile çiftlikleri tarımın yapısına hakim olmaktadır; yalnızca çok az sayıda Japon sosyal bilimcisi, çiftçi hane halkının birincil tarımsal mal üretim birimleri olmadığı bir geleceği tasarlamışlardır. Bazı sosyal bilimciler, çiftlik hane halklarının kendilerini 'aile şirketleri'ne dönüştürmeye devam ettikleri

örnek olayları incelemeye başlamışlardır. Fakat (bu çalışmalarda) vurgu, bu şirketlerin yönetsel yapılarının anlaşılması üzerinde olmuştur (Kobayashi, 1993; Mukai, 1992; Sakai, 1992). Çok az çalışma, bu tür şirketlerin küreselleşmiş tarım ekonomisi içindeki yaşama şansları üzerine yapılmıştır.

Üretilen temel tarımsal ürünün bölgelere göre değiştiği ABD'nin aksine, Hokkaido'nun dışındaki hemen her Japon kırsal topluluğu ve çiftçi hane halkı pirinç üretmektedir. Bugünkü tahminler göstermektedir ki, bütün Japon çiftçi hane halklarının hemen hemen %70'i pirinç üretmeye devam etmekte ve %56'sı gelirlerini bu ürünlerin satışından elde etmektedir (Tashiro, 1992). Bugüne kadar hükümet tarafından garanti edilen üretici fiyatları ve ithalatın yasaklanması, pirinç üretimini karlı hale getirmiştir. Bu destek politikası, pirinç tarımı yapmak için kültürel eğilimi sürekli güçlendirmiştir. Bununla birlikte, pirinç ithalatının serbest bırakılması ve hükümet tarafından pirince yapılan fiyat desteği politikalarının kaldırılması, Japonya'daki tarımın yaşama şansının daha da azalmasına neden olacaktır. Bu daha sonra firmalar için yeni yatırım fırsatları yaratabilir. Bunun için küreselleşme, firmalar için kâr getirici fırsatları sağlayacak koşulları yaratmaya yardımcı olarak görülebilir.

Özetle, bir çok Japon kırsal bölgesi zayıflayan bir sosyo-ekonomik yapıyı ve topluluk yapısı ve istikrarındaki bir bozulmayı yaşamaktadır. Çiftçi hane halkları ve kırsal topluluklar var olmaya devam etmekte ve bu yerler, içlerinde yaşayan insanlar tarafından değerli bulunmaktadır. Fakat, üretim sistemlerinin rasyonelleşmesi ve büyük firmalara karşı yerel üreticilerin güçlerinin azalması ile ilişkili küreselleşme, kendi hane halklarını ve topluluklarını gelecek yüzyılda da varolabilmesinin yollarını bulmaya çalışan kırsal kesime karşı ciddi bir başkaldırı olarak durmaktadır.

Sonuç

Küreselleşme ile ilgili çalışmalarda en önemli sorunlardan birisi küresel olguları yerel sosyal değişmeye bağlamak için analitik bir yapının geliştirilmesidir. Ulus-aşırı şirketler tarafından yapılan deniz-aşırı yatırımlar gibi küresel eğilimler, teknolojinin uluslar arasında yayılması ve serbest ticaret rejiminin genişlemesi kolay bir şekilde görülebilir. Bununla birlikte, yerel düzeyde küreselleşme eğilimlerinin kendisini nasıl dışa vurduğunun belirlenmesi ve bu süreçlerin günlük yaşam üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi

zordur. Küreselleşme, yerel halk ve topluluklar üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkilere sahiptir. Bu yerel halk ve topluluklar, küresel sosyal değişmeye kendilerini uyarlarlar ya da uyarlanırlar. Bu süreçlerin değerlendirilmesi, küresel eğilimler ve yerel eylemler arasında doğrudan neden sonuç ilişkisinin kurulmasındaki metodolojik güçlüklerden dolayı zordur.

Bu yazıda, Japonya'daki tarımın bugün yaşadığı değişimleri inceleyerek bir çerçevenin gelişmesine katkıda bulunmaya uğraştım. Özellikle, ulus-aşırı şirketlerin Japon tarım sektörünün yeniden yapılandırılmasına katılıyor olup olmadığını inceledim. Veriler, ulus-aşırı firmaların Japonya'daki tarımsal mal üretimindeki varlıklarını güçlendiriyor olduklarını göstermektedir. Bir çok örnekte bu rol, etin ya da sebze üretiminin şubeler oluşturul(arak satıl)ması gibi, dolaylıdır. Yaratılan kurumsal yapıların belirli vasıtaları çoğu kere yerel koşulları yansıtmaktadır. Bunun bir örneği, çiftçi hane halkları tarafından hukuksal olarak sahip olunan, ancak yönetilmeyen tarımsal şirketlerin kurulması olmuştur.

Bu sürecin özgün biçimler göstermesi gerçeği, yerel etkiler konusunda oldukça güçlü delil sağlamaktadır. Fakat bu yerel etkiler küreselleşmenin etkisini engelleyemez. Yerel koşullar, küreselleşmenin kendisini içinde ifade ettiği bağlamı sağlamaktadır. Bu yönüyle olaya bakıldığında, üretim sistemlerinin küreselleşmesinin yerel koşulların kabul edilmesiyle meydana geldiği dikkate alındığında; küreselleşmenin gözlenen etkilerinin yerel koşulları yansıtmaya devam etmesi muhtemeldir.

İnsanların ve doğal kaynakların hareketliliği, yerel sosyo-ekonomik gelişmenin desteklenmesi için önemlidir. Ulus-aşırı şirketlerin küresel düzeydeki faaliyetleri dikkate alındığında, kaynak hareketliliğinde katıksız/saf yerel çabalar yetersiz olacaktır. Yerel toplulukların karşılaştıkları değişikliklerin çoğunun asıl nedeni, kırsal kesimde oturanların üzerinde çok az kontrol sahibi oldukları ulus-aşırı kurumlarla ilişkilendirildiği için; değişik düzeylerdeki topluluklar birbiri ile iletişim kanallarını geliştirmeleri zorunlu olacaktır. Amaç, yalnızca 'bunu nasıl yapacakları' konusunda bir bilgi alış-verişinin olması değil; aynı zamanda, faaliyetleri bütün yerel halkın refahını ve geçimini etkileyen güçlü sosyal organizasyonlara karşı, dengeleyici gücü elde etmek için stratejiler geliştirmek olmalıdır. Yerel krizlere verilen yanıtlar, küresel ölçekte olmalıdır. Çünkü bu krizler, bir ölçüde küreselleşmenin içinde kök salmıştır.

Kaynaklar

- Amin A, Thrift N., 1994, "Living in the global", in *Globalization, Institutions, and Regional Development in Europe* Eds S Amin, N Thrift (Oxford University Press, New York) s.1-22.
- Araghi F, 1995, "Global depeasantization, 1945-1990" *The Sociological Quarterly* 36 337-368.
- Bonacich E, Cheng L, Chinchilla N, Hamilton N, Ong, O, 1994, "The garment industry in the restructuring global economy", in *Global Production: The Apparel Industry in the Pacific Rim* Eds E Bonacich, L. Cheng, N. Chinchilla, N. Hamilton, P. Ong (Temple University Press, Philadelphia, PA) s.3-18.
- Bonanno A, 1991, "The restructuring of the agricultural and food system: social and economic equity in the agrarian question and the food question" *Agriculture and Human Values* 7(4) 72-82.
- Bonanno A, Constance D, 1996 *Caught in the Net* (University Press of Kansas, Lawrence, KS).
- Bonanno A, Friedland W H, Llambi L, Marsden T, Moreira M B, Schaeffer R, 1994a *Global Post Fordism and Concepts of the State* The University of Hull, Hull and the Agriculture University of Wageningen.
- Bonanno A, Busch L, Friedland W H, Gouveia L, Mingione E (Eds), 1994b *From Columbus to Conagra: The Globalization of Agriculture and Food* (University Press of Kansas, Lawrence, KS).
- Broad D, 1995, "Globalization versus labor" *Monthly Review* 47(7) 20-31.
- Burback R, Flynn P, 1980 *Agribusiness in the Americas* (Monthly Review Press, New York).
- Burte F H, Larson O F, Gillespie Jr G W, 1990 *The Sociology of Agriculture* (Greenwood Press, Westport, CT).
- Carnoy M, 1993, "Multinationals in a changing world economy", in *The New Global Economy in the Information Age* Eds M Carnoy, M Castells, S S Cohen, F H Cardoso (The Pennsylvania State University Press, Philadelphia, PA) s.45-96.
- Constance D, Heffernan W, 1991, "The global poultry agro/food complex" *International Journal of Sociology of Agriculture and Food* 1 126-142.
- Cox R W, 1994, "Global restructuring: making sense of the changing international political economy", in *Political Economy and the Changing Global Order* Eds R Stubbs, G R D Underhill (St Martin's Press, New York) s.45-59.

- Dicken P, 1992 *Global Shift: The Internationalization of Economic Activity* (The Guilford Press, New York).
- Dore R P, 1959 *Land Reform in Japan* (Oxford University Press, Oxford).
- Egaitsu F, 1982, "Japanese agricultural policy", in *U.S. -Japanese Agricultural Trade Relations* Eds E N Castle, K Hemmi, S A Skillings (Resources for the Future, Washington, DC) s.148-181.
- Fagan R H, LeHeron R B, 1994, "Reinterpreting the geography of accumulation: the global shift and social restructuring" *Environment and Planning D: Society and Space* 12 265-285.
- Food Industry Center, 1995 *Shokuhin Sangyou no Kaigai Shinshutsu Jittai Chousa* (A Survey of the Actual Conditions of the Overseas Movement of the Food Industry) Shokuhin Sangyou Senta, Tokyo).
- Friedland W H, 1994, "The global fresh fruit and vegetable system: an industrial organization analysis", in *The Global Restructuring of Agro-Food Systems* Ed. P McMichael (Cornell University Press, Ithaca, NY) s.173-189.
- Friedland H, McMichael P, 1989, "Agriculture and the state system" *Sociologia Ruralis* 29(2) 93-117.
- Gereffi G, Korzeniewicz M (Eds), 1994 *Commodity Chains and Global Capitalism* (Praeger, Westport, CT).
- Goldberg R A, McGinity R C, 1979, "Consumption and supply in a growing regional market: the case of Japan", in *Agribusiness Management for Developing Countries* Eds R A Goldberg, R C McGinity (Ballinger, Cambridge, MA) s.71-153.
- Goto J, Imamura N, 1994, "Japanese agriculture: characteristics, institutions, and policies", in *Japanese and American Agriculture* Eds L Tweeten, C L Dishon, W S Chern, N Imamura, M Morishima (Westview Press, Boulder, CO) s.11-29.
- Gouveia L, 1994, "Global strategies and local linkages: the case of the U.S. meatpacking industry", in *From Columbus to Canagra: The Globalization of Agriculture and Food* Eds A Bonanno, L Busch, W H Friedland, L Gouveia, E Mingione (University Press of Kansas, Lawrence, KS) s.125-148.
- Hamilton M, 1972 *The Great American Grain Robbery and Other Stories* Agribusiness Accountability Project, 1000 Wisconsin Avenue NW, Washington, DC 20007.
- Handy C R, 1993, "Multinational food marketing: competitive strategies of U.S. firms" *Journal of Food Distribution Research* 21 60-67.

- Hayami Y, Ruttan V, 1971 *Agricultural Development: An International Perspective* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD).
- Heffernan W D, 1984, "Constraints in the U.S. poultry industry" *Research in Rural Sociology and Development* **1** 237-260.
- Isobe T, 1992, "Kazoku sei nougyou no sonzai kouzou" (The Structure for the Existence of the Family System Agriculture) *Sonraku Shakai Kenkyuu* (Annual Bulletin of Rural Studies) **28** 9-46.
- Jussaume R A Jr, Suzuki N, Judson D, 1991 *Japanese Part-time Farming: Evolution and Impacts* (Iowa State University Press, Ames, IA).
- Jussaume R A Jr, Kenney M, 1993, "Japanese investment in California and Washington agriculture" *Agribusiness* **9**(4) 413-424.
- Jussaume R A Jr, Suzuki N, Judson D, 1991, "Characteristics of Japanese wholesale auction markets for fresh fruits and vegetables" *Nougyou, Sogo Kenkyu* (Research in Agricultural Economics) **45**(2) 45-75.
- Kagome Corporation, 1978 *Kagome Hackijyu Nen Shi* (An Eighty Year History of Kagome) (Dai Nihon Printing, Tokyo).
- Kagome Corporation, 1988 *Senshin Shikou: Kagome Saikin Jyu Nen Shi* (Forward Aspirations: The Recent Ten Year History of Kagome) (Dai Nihon Printing, Tokyo).
- Kato Y, 1969, "Development of long-term agricultural credit", in *Agriculture and Economic Growth: Japan's Experience* Eds K Okhawa, B F Johnston, H Kaneda (University of Tokyo Press, Tokyo) s.324-335.
- Kim C K, Curry J, 1993, "Fordism, flexible specialization and agri-industrial restructuring: the case of the US broiler industry" *Sociologia Ruralis* **32**(2/3) 61-80.
- Kobayashi M, 1993 *Nougyou Seisan Soshiki to Oogata Jyutaku Keiei Nouka no Tenkai* (Agricultural Production Organization and the Development of Large-scale Farm Household Management Operations) Committee on Agricultural Policy Research, Kita-ku Nishigahara 1-26-3, Tokyo.
- Lawson V A, 1992, "Industrial subcontracting and employment forms in Latin America: a framework for contextual analysis" *Progress in Human Geography* **16**(1) 1-23.
- Leach B, Winson A, 1995, Bringing 'globalization' down to earth: restructuring and labour in rural communities" *Canadian Review of Sociology and Anthropology* **32** 341-364.
- LeHeron R, 1993 *Globalized Agriculture* (Pergamon Press, Oxford).

- Lowe P, Marsden T, Whatmore S, 1994, "Changing regulatory orders: the analysis of the economic governance of agriculture", in *Regulating Agriculture* Eds P Lowe, T Marsden, S Whatmore (David Fulton, London) s.1-30.
- McMichael P, 1993, "Japanese agricultural in global and regional context" paper presented at the SSRC Conference on Agriculture and Farming in Japan, East-West Center, Honolulu, Hawaii; copy available from the author, Department of Rural Sociology, Cornell University, Ithaca, NY.
- McMichael P, 1994, "Agro-food system restructuring –unity in diversity", in *The Global Restructuring of Agro-food Systems* Ed. P McMichael (Cornell University Press, Ithaca, NY) s.1-18.
- McMichael P, Kim C K, 1994, "Japanese and South Korean agricultural restructuring in comparative and global perspective", in *The Global Restructuring of Agro-food Systems* Ed. P McMichael (Cornell University Press, Ithaca, NY) s.21-52.
- Maeda K, 1985 *Mechanization of Japanese Agriculture* Japan FAO Association, Baji-Chikusan Kaikan, 1-2 Kanda Surugadai, Chiyoda-ku, Tokyo.
- MAFF, 1989, "Japan's agricultural trade", Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries *Japan's Agricultural Review* Volume 17.
- Mann S A, Dickinson J M, 1978, "Obstacles to the development of a capitalist agriculture" *The Journal of Peasant Studies* 5 446-481.
- Marion B W, Kim D, 1991, "Concentration change in selected food manufacturing industries: the influence of mergers vs. internal growth" *Agribusiness* 7 415-432.
- Marsden T, 1992, "Exploring a rural sociology for the Fordist tradition" *Sociologia Ruralis* 32(2/3) 209-230.
- Moore R H, 1990 *Japanese Agriculture* (Westview Press, Boulder, CO).
- Morgan D, 1980 *Merchants of Grain* (Penguin Books, New York).
- Morikawa H, 1992 *Zaibatsu: The Rise and Fall of Family Enterprise Groups* (University of Tokyo Press, Tokyo).
- Mukai T, 1992 *Nogyou Keiei Houjin no 'Kigyouteki Jigyou Tenkai' to Soshiki Henbou* (The Development of Farm Cooperation Enterprise Organizations and Organizational Reformation) Ishikawa Prefectural Agricultural Research Station, Matto City, Ishikawa Prefecture.
- Nagasaka M, 1991, "Formulation of production areas in the Japanese broiler chicken industry" *Geographical Review of Japan* 64 50-68.

- Nagasaka M, 1993 *Aguribicinessu no Chiiki Tenkai* (The Regional Development of Agribusiness) Kokin Schoin, Tokyo).
- Niiyama Y, 1992, "Comparison of beef marketing structure of Japan and U.S." *Memoirs of the College of Agriculture 139* (Kyoto University, Kyoto).
- Nikkei Weekly* 1993, "Farm 21: the future of agriculture?" 1 Şubat, s.11.
- Okada T, 1993, "Chiiki keizai kokusaika no kouzu to isou (The phases and composition of regional economic internationalization)", in *Gendai Chiiki Keizai no Tenkan to Yougou* (Conversion and Fusion of Modern Global Economics) Ed. S Sugamoto (Doubunkan Publishing, Tokyo) s.87-111.
- Olds K, 1995, "Globalization and the production of new urban spaces: Pacific Rim megaprojects in the late 20th century" *Environment and Planning A 27* 1713-1743.
- Pieterse J N, 1994, "Globalization as hybridization" *International Sociology 9* 161-184.
- Prindle P H, 1985, "Part-time farming: a Japanese example" *Journal of Anthropological Research 40* 293-305.
- Robertson R, 1990, "Mapping the global condition: globalization as the central concept", in *Global Culture* Ed. M Featherstone (Sage, London) s.15-30.
- Saitoh T, 1991, "Waga Kuni shokuhin sangyo no Amerika e no chokusetsu toshi no m & a" (Japanese food industry direct investment, mergers and acquisitions in the United States) *Nougyou Sogo Kenkyu 45* 99-158.
- Saitoh T, 1992, "Waga Kuni shokuhin sangyo no kaigai chokusetsu toshi" (Foreign direct investment of the Japanese food industry) (National Institute of Agricultural Economics, Tokyo).
- Sakai T, 1992, "Nougyou no genjyou to kadai" (The Recent Situation of [Japanese] Agriculture) *Hokuriku no Sangyou to Keizai* (Industry and Economics in Hokuriku) Mart, 55-74.
- Scaperlanda A, 1994, "Schumpeterian entrepreneurship and multinational enterprises: implications for social economics" *Review of Social Economy 52* 338-352.
- Shiraishi M, 1987, "Jiba sangyou no kudouka wo susumeta noushuku tomato no yuunyu" (Concentrated Tomato Imports and the Hollowing out of Regional Production), in *Tenkanki no Kakou Shokuhin Sangyou* (The Transition of the Processed Food Industry) Eds K Takenaka, K Horuguchi (Ochanomizu Shoubou, Tokyo), s.140-155.
- Sklair L, 1991 *Sociology of Global System* (Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD).

- Smart B, 1994, "Sociology, globalization and postmodernity: comments on the 'sociology for one world thesis" *International Sociology* 9 149-160.
- Sweezy P M, Magdoff H, 1992, "Globalization –to what end" *Monthly Review* 43(9,10) 1-18, 1-19.
- Symes D, 1992, "Agriculture, the state and rural society in Europe: trends and issues" *Sociologia Ruralis* 32 (2/3) 193-208.
- Tabata Y, 1993, "Nihon no kazoku keiki no tokushitsu to kiki" (The distinctive aspects and crisis of Japanese family management) Symposium on Families versus Firms in Farming in Highly Industrialized Societies, Tsukuba, Japan; copy from Y Tabata, Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries, National Agricultural Research Center, 3-1-1- Kannondai, Tsukuba City, Obaraki 305.
- Takemoto T, 1992, "Waga Kuni ni okeru kakoyou tomato seisan no tenkai to kadai" (Issues in the development of processed tomato production in Japan) *Nougyou Keiei Kenkyu* (The Journal of Farm Management Studies) 30(2) 22-33.
- Takeya H, 1987, "Jidosha sangyou no tenkai to nougyou, nousei kouzou no saihen" (Development of the Automobile Industry and Reorganization of the Structure of Agriculture and Rural Areas), in *Toyoto to Chiiki Shakai* (Toyoto and Regional Society) Eds T Tomaru, A Kubota, K Endo (Ootsuki Shoten, Tokyo) s.80-118.
- Tashiro Y, 1992, "An environmental mandate for rice self-sufficiency" *Japan Quarterly* 39 34-44.
- Toda H, 1992, "Yasai ryutsu to kakaku kinou no henka" (Vegetable Marketing and Changes in the Functional Pricing Form), in *Yasai to Gyuniku no Ryuutsu Henbou* (Transformations in Vegetable and Meat Marketing) (Food and Agricultural Policy Research Institute, Tokyo) s.25-60.
- Toyo Keizai D B, 1992 *Kaisha Betsu Kaigai Shinshuutsu Kigyuu* (Direct Overseas Investment of Firms by Companies) (Toyo Keizai, Tokyo).
- Tsuchiya K, 1969, "Economics of mechanization in small-scale agriculture", in *Agriculture and Economic Growth: Japan's Experience* Eds J Ohkawa, H Kaneda (University of Tokyo Press, Tokyo) s.155-174.
- Vogeler I, 1981 *The Myth of the Family Farm: Agribusiness Domination of United States Agriculture* (Westview Press, Boulder, CO).
- Wallerstein I, 1984 *The Politics of the World Economy* (Cambridge University Press, Cambridge).

- Whatmore S, 1994, "Global agro-food complexes and the refashioning of rural Europe", in *Globalization, Institutions, and Regional Development in Europe* Eds A Amin, N Thrift (Oxford University Press, New York) s.45-67.
- Wier T G, 1991, "The megacorp and American capitalism: Eichner's Theory and Munkir' Analysis" *The Social Science Journal* **28** 119-129.
- Yoshioka Y, 1992, "Development of agricultural policy in postwar Japan", in *Agriculture and Trade in the Pacific* Eds W T Coyle, D Hayes, H Yamauchi (Westview Press, Boulder, CO) s.91-100.